

*Поліщук Л. Б.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри прикладної лінгвістики,
зарубіжної літератури та журналістики
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*

ПОЛЬСЬКІ ГЕОГРАФІЧНІ НАЗВИ ТА ЇХНІ ЕКВІВАЛЕНТИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Анотація. У статті охарактеризовано основні правила, особливості і проблеми перекладу власних польських географічних назв українською мовою. Виділено основні принципи перекладу: передача польських звуків із урахуванням їхніх українських відповідників, узгоджено написання власних назв відповідно до українського правопису, збережено значення назв та утримання культурних особливостей, виявлено труднощі перекладу складених назв, які включають прикметник та іменник, а також географічних об'єктів із діалектними або історичними варіантами.

Передача географічних назв є складовою частиною мовної взаємодії, яка забезпечує точність і зрозумілість інформації. Польські географічні назви, через їхню фонетичну та графічну своєрідність, становлять виклик для правильного відтворення в українській мові, розуміння їх мовних закономірностей та вироблення єдиних правил.

Дослідження цієї теми наголошує на важливості стандартизації засад перекладу польських географічних назв українською мовою. Застосування розроблених підходів дозволяє уникнути помилок, зберегти мовну ідентичність кожної назви та сприяти взаємному розумінню між польським і українським народами.

Посилення міжнародних відносин на рубежі 20-го і 21-го століть відродила слов'янську співпрацю. У сучасному світі все частіше укладаються двосторонні міжурядові угоди, торговельні договори та інші юридичні документи, а також переклади наукової, публіцистичної та художньої літератури. Ці документи мають велику кількість власних географічних назв, які, як і термінологія, вимагають особливої обережності при перекладі з мови оригіналу на мову перекладу.

В Україні існує багато офіційно визнаної довідкової літератури, що пояснює правила правопису, але точне визначення граматичних правил щодо вживання польських топонімів залишається проблематичним.

Ключові слова: географічні назви, польська мова, оніми, адаптація, географічні аспекти.

Постановка проблеми. Географічні назви є важливою складовою мовної ідентичності та культурної спадщини нації. Вони не лише позначають конкретні місця, але й відображають історичні, культурні та соціальні особливості тих народів, що їх використовують. Переклад географічних назв має особливе значення, оскільки він не лише передає лексичне значення, а й сприяє збереженню цивілізованої єдності.

Польща, як сусідня країна України, має велику кількість географічних назв, які часто використовуються в контексті міжкультурної комунікації та дослідження історії двох народів. Зокрема, питання перекладу польських географічних назв на

українську мову є актуальним у різних сферах: від офіційних документів до повсякденної мови. Однак, процес перекладу цих назв не є простим і потребує врахування низки лінгвістичних, культурних і історичних аспектів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Г. І. Олфір, І. А. Дейнеко, І. В. Дейнеко у своїй статті «Топонімія в перекладі» розглядають проблеми коректного відтворення назв, зокрема між польською та українською мовами. Н. М. Петрица у роботі «Проблеми транспозиції чеської та словацької топонімії» досліджує окремі проблемні питання інтерпретації чеських та словацьких топонімів українською мовою. Інститут української мови НАН України у збірнику «Відтворення українських власних назв (антропонімів і омонімів іноземними мовами)» розглядає відтворення українських власних назв, насамперед топонімів і антропонімів, іноземними мовами.

Питання відмінювання власних назв у слов'янських мовах час від часу порушували видатні українські вчені: В. Житник (2001 р.) – на матеріалі чеської та польської мов. У роботі Г. Ядацької «Культура польської мови» («Kultura języka polskiego») (2005 р.) розглядається принцип словотвору непольських географічних назв та утворення від них прикметників. У «Польсько-українському тематичному словнику» В. Мичковської (2017 р.) під рубрикою «Географічні назви Польщі та України» подано близько 100 українських перекладів польських міст і регіонів: Сосновець, Гнєзно, Щецин та інших. Зрозуміло, що тут не застосовано єдиного методу реалізації географічних назв, наприклад, не дотримано принципу використання традиційної форми, наданої деяким назвам міст. [1, 82]. Проте, не зважаючи на вищесказане, особливості перекладу власних польських географічних назв українською мовою не є достатньо вивченими, що призводить до актуальності нашого дослідження.

Мета статті полягає в аналізі та дослідженні особливостей перекладу польських географічних назв українською, виявлення специфіки транслітерації та адаптації, а також ролі культурних контекстів у цьому процесі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання): Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань: дослідити фонетичні та орфографічні особливості польських назв та їх відповідників в українській мові, розробити системний підхід до адаптації власне польських географічних найменувань, визначити правила перекладу онімів українською мовою.

Об'єктом дослідження є власні польські географічні назви та їх адаптація і переклад українською мовою, а також культурні, мовні та географічні аспекти цього процесу.

Предмет дослідження включає методи та стратегії перекладу польських географічних назв на українську мову, а також їх культурні та соціолінгвістичні аспекти.

Методи дослідження. У роботі використано описовий, порівняльний та аналітичний методи. Проведено аналіз сучасних наукових розвідок з теми.

Виклад основного матеріалу. Географічні назви, або топоніми, складають важливу частину мовної системи. Вони виконують функцію орієнтації в просторі, а також мають культурне, історичне та емоційне значення. За допомогою топонімів люди можуть ідентифікувати території, пов'язані з певними подіями, особистостями або культурними традиціями.

Польські географічні назви є частиною культурної спадщини народу. Вони зберігають інформацію про періоди та зміни адміністративного устрою, соціальні трансформації та мовні процеси, що відбувалися в Польщі. Переклад цих назв на українську мову має важливе значення для збереження історичних зв'язків між двома народами та забезпечення точності передачі культурної інформації.

Польща вже давно працює над стандартизацією топонімів: у 1954 році було створено Комітет з унормування географічних назв (Komisja Ustalania Nazw Geograficznych) для визначення правильного написання польських географічних найменувань, надання їм стандартного написання та забезпечення їхнього використання.

У 2013 році, з подальшою актуалізацією у 2019 році, Комісією опубліковано Офіційний реєстр польських географічних назв світу (Urzędowy wykaz polskich nazw geograficznych świata) [2, 822]. «Опрацювання та публікація його є 45 результатом реалізації резолюцій Організації Об'єднаних Націй і спрямовані на уніфікацію географічних найменувань, що використовуються на офіційному рівні, а також в картографічних публікаціях, підручниках, пресі та інших засобах масової інформації» [2, 12]. До них належать адміністративні одиниці (області та райони), населені пункти (обласні центри, міські та районні центри, міста), економічні регіони та географічні (історичні) регіони. Кожен запис відкривається польською назвою (екзонімом), за якою іде оригінальна назва офіційною мовою (ендонім). Назва, яку Комісія вважає найбільш прийнятною, подається першою. Так як офіційні власні назви України пишуться кирилицею, географічні назви переводяться на латиницю за допомогою методу латинізації, прийнятого Комісією. Спочатку подається транслітерація (скорочено trl.), а потім транслітерація оригінальної назви, тобто польською мовою (скорочено trb.). Польські традиційні форми, що закріпились історично, подано в основному до назв населених пунктів, які перед Другою світовою війною перебували в межах Польщі [2, 25–26].

Переклад географічних назв є складним процесом, який вимагає врахування різних факторів. Одним із основних є проблема збереження оригінальної форми та передача її значення. Відображення онімів українською мовою переважно «викликає багато труднощів, оскільки перекладачеві потрібно не лише максимально точно передати іншомовні власні назви, а й врахувати специфіку звукової та графічної системи мови оригіналу та мови, на яку вони транслітеруються, тобто, з одного боку, якомога ближче наблизитися до мови-джерела, а з іншого, - дотримуватися норм українського правопису» [3, 158]. У випадку з польськими назвами, часто виникає необхідність

знаходження балансу між фонетичною подібністю та точністю семантичного перекладу.

Існують основні принципи перекладу географічних назв: *Фонетичний принцип*: полягає в тому, щоб передати звучання географічної назви якомога ближче до оригіналу. Це часто застосовується в назвах, які не мають прямого перекладу або мають спеціалізоване значення. *Семантичний принцип*: полягає в перекладі значення географічної назви. Цей підхід використовують у випадках, коли назва має конкретне значення, яке можна передати через аналогічний термін в іншій мові. *Транскрипція та транслітерація*: використовуються для передачі фонетичних рис оригінальної назви, зберігаючи при цьому її звучання. На відміну від практичної транскрипції, транслітерація орієнтується не на якусь мову, а на певну графічну систему [3, 158].

А, а: передаються як “он”. *І (i):* передається як “л”. Наприклад, Łódź – Лодзь. *Ї (i):* передається як “нь”. Наприклад, Gdańsk – Гданськ. *О (o):* передається як “у”. Наприклад, Kraków – Краків. *В (w):* передається як “в”. Наприклад, Warszawa – Варшава. *З* відкритими діатичними знаками (ź, ż): *Ż* передається як “зь”, а *Ź* – як “ж”. Наприклад, Żywiec – Живець.

Польські суфікси *-sk(i)*, *-ck(i)*, *-dzki* передаються як *-ський*, *-цький*, *-дзький* відповідно. Наприклад, Ostrowski – Островський. Прикметникові закінчення *-у* передаються як *-ий*. Наприклад, Biały – Білий.

Збереження традиційних назв: у випадках, коли географічна назва має усталену форму в мові перекладу, важливо зберегти її традиційне написання та вимову.

Переклад назв міст часто передбачає збереження їх оригінальної форми, якщо така вже усталилася в мові перекладу. В українській термінології є й запозичені топоніми, з «якими наш народ тривалий час пов'язують культурні та інші чинники, наприклад, Відень, Краків, Перемишль, а також Рим, Париж – вони мають традиційне українське написання» [4, 234]. Наприклад, назви таких міст, як Варшава, Краків, Гданськ, часто не потребують змін і залишаються без перекладу: Варшава (Warszawa), Краків (Kraków), Гданськ (Gdańsk).

Проте в деяких випадках польські міста мають специфічні форми у перекладі українською мовою. Це стосується міст, що мають старі, історичні форми або різні версії назв залежно від етапу історії: Лемберг (Lwów) – історична назва Львова. Станіславів (Stanisławów) – тепер Івано-Франківськ.

Нова редакція українського правопису 2019 року дає чітку відповідь на проблему відтворення слов'янських топонімів. *-ice-*: «Польське, чеське й словацьке закінчення *-e-*, що наявне в географічних назвах із суфіксами *-ц-*, *-іц-*, *-иц-* (лат. *-с-*, *-іс-*) і виражає значення множини, в українській мові передаємо закінченням *-і-* з відповідним граматичним значенням: Кельці, Козиці, Лидиці, Падубиці. Ці географічні назви відмінюємо: Козиці – Козиць, Козицям...» [5, 184].

Дискусійною складовою є передача польських складених географічних назв. Переклад цих найменувань українською мовою вимагає врахування як фонетико-орфографічних особливостей, так і семантичного значення кожної складової назви. Такий переклад підпорядковується загальним правилам. *Передача лексичних компонентів*: назви, що складаються з двох частин, з'єднуються дефісом, якщо це власне польська назва та лексичні компоненти, які мають еквівалент в українській мові, перекладаються дослівно Nowy – Новий. *Семантична*

точність: якщо один із компонентів називається дескриптором (позначає тип одного і того ж географічного поняття) Jezioro Solińskie – Озеро Солінське.

Труднощі виникають при перекладі географічних назв, що складаються з прикметників та іменників. Тут існують розбіжності в написанні топонімів. Якщо до відповідності входить прикметник, він узгоджується за родом і числом: Stare Miasto – Старе Місто. Польський іменник транслітерується або за наявності усталеного перекладу замінюється відповідним українським словом. Stare Miasto – Старе Місто, Biała Podlaska – Біла Підляська. Обидва компоненти узгоджуються між собою, дотримуючись правил українського правопису. Mały Dunajec – Малий Дунаєць, Wielka Wieś – Велике Село. Визначення роду та числа іменника (наприклад, Góra – жіночий рід, однина) та узгодження прикметника відповідно до іменника. Також відбувається транслітерація або переклад кожного із компонентів окремо: Zielona – Зелена, Góra – Гура. Географічні назви, до складу яких відноситься два іменники або ж іменник та присвійний прикметник, відмінюються лише в другій половині: Drawsko Pomorskie – Дравсько-Поморського, у Дравсько-Поморському.

Особливостями перекладу є усталені назви для історично відомих географічних об'єктів (наприклад, Biała – Біла), якщо складні прикметники утворені від географічної назви, їх перекладають, враховуючи оригінальну версію, значення слова в контексті: Woda може бути як «вода», так і «річка». У перекладі зважають на географічне розположення.

Власні імена передаються у транскрипції: Zamek Książ – Замок Ксьонж. Числівники перекладаються українськими еквівалентами: Trzy Korony – Три Корони, Cztery Stawy – Чотири Стави.

Назви річок та озер часто підлягають перекладу за допомогою транскрипції або фонетичної адаптації. В українській мові вживаються такі варіанти: Вісла (Wisła) – одна з найбільших річок Польщі, або Одра (Odra) – річка, що протікає через Польщу та Німеччину. Іноді, однак, можливий переклад значення річки, якщо це є частиною історичного контексту чи традиції.

При перекладі назв регіонів можливо включати збереження національних або історичних контекстів. Польські регіони можуть мати відмінності в українських та польських версіях назв: Сілезія (Śląsk), Мазурія (Mazury), Підляшся (Podlasie). Тут важливо не лише правильно передати фонетичну форму, але й врахувати можливі культурні відмінності.

Існують певні особливості, що зумовлюють специфіку перекладу польських географічних номенів на українську мову. Однією з таких особливостей є велика кількість польських назв, що мають аналогічні чи спільні корені з українськими. Польська назва Białystok перекладається як Білосток та Zamość – Замостя. Проте інколи польські номінації мають складнішу структуру, що потребує більш детального аналізу та адаптації.

Переклад географічних назв з польської на українську не лише відображає лінгвістичні закономірності, а й є способом збереження культурної ідентичності. Варто зазначити, що при перекладі географічних номенів необхідно враховувати історичний контекст, який визначає важливість певних найменувань для кожної з націй.

Висновок. Переклад власних польських топонімів українською мовою є складним, але важливим процесом, що вима-

гає ретельного підходу та врахування різних лінгвістичних і культурних аспектів. Оскільки вони несуть важливу інформацію про історію, культуру та ідентичність, їх точний переклад сприяє кращому розумінню культурних зв'язків між Польщею та Україною. Збереження традиційних форм назв і використання адаптованих варіантів забезпечує мовну та культурну точність, що має значення не лише для наукових досліджень, а й для повсякденної комунікації.

Виявлено багато розбіжностей у передачі назв географічних одиниць українською мовою, які виникають через різні способи транслітерації. Найпомітніші відмінності стосуються номінацій географічних об'єктів Польщі, що мають передаватися українською за закоренілими традиціями написання, сформованими історично та утвердженими в українській літературі й картографії.

Отже, залишається невирішеним питання щодо того, які саме польські географічні назви варто передавати традиційним, історично зумовленим прийомом. На жаль, укладачі правопису – як найавторитетнішого джерела у сфері передачі власних назв – не пропонують повного списку таких номенів, які варто подавати відповідно до узвичаєної форми.

Враховуючи вищезазначене, що вказує на певну розбіжність у написанні складних і складених назв топонімів, вважаємо необхідним підготувати нові рекомендації щодо уніфікації написання польських географічних найменувань відповідно до норм і правил чинного українського правопису.

Література:

1. Мичковська В. Р. Польсько-український тематичний словник. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2017. 436 с.
2. Urzędowy wykaz polskich nazw geograficznych świata (wyd. 2). Komisja Standaryzacji Nazw Geograficznych poza Granicami Polski przy Głównym Geodecie Kraju, oprac. red. : Maciej Zych. Warszawa : Główny Urząd Geodezji i Kartografii, 2019. 822 s.
3. Могила Ю. А. До питання відтворення чеських географічних назв українською мовою. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова – 9, Вип.1. 2007. С.157-160.
4. Васильєва Л. П., Коць-Григорчук Л. М. Стандартизація слов'янських мов і формування правописних норм в ономастиці. *Мовознавство*. 2008. № 2-3. С.222-235.
5. Український правопис. НАН України. Київ: Наукова думка, 2019. 392 с.

Polishchuk L. Polish geographical names and their equivalents in the Ukrainian language

Summary. The article describes the basic rules, features, and problems of translating proper Polish geographical names into Ukrainian. It highlights the main principles of translation. Ukrainian orthography has agreed upon the spelling of proper names. The meaning of the names and the maintenance of cultural features are preserved. Difficulties were identified in translating compound names that include an adjective and a noun and geographical objects with dialectal or historical variants.

The transmission of geographical names is an integral part of linguistic interaction, which ensures the accuracy and clarity of information. Due to the phonetic and graphic uniqueness, the Polish geographical names appear like a challenge for correct reproduction in the Ukrainian language, understanding their linguistic patterns, and developing uniform rules.

Research on this topic emphasizes the importance of standardizing the principles of Polish geographical names into Ukrainian. The application of the developed approaches

allows for avoiding errors, preserving the linguistic identity of each name, and promoting mutual understanding between the Polish and Ukrainian peoples.

The international relationships strengthening at the turn of the 20th and 21st centuries revived Slavic cooperation. In the modern world, bilateral intergovernmental agreements, trade agreements, and other legal documents, as well as translations of scientific, non-fiction, and literary literature are increasingly being concluded. These documents have

a large number of proper geographical names, which, like the terminology, require special care when translating from the original language to the target language.

In Ukraine, there is a lot of officially recognized reference literature that explains the rules of spelling. Despite this, the exact definition of grammatical rules for the use of Polish toponyms remains problematic.

Key words: geographical names, Polish language, onyms, adaptation, geographical aspects.